

TANNHÄUSER

Stephen Milling (Landgraf); Robert Gambill (Tannhäuser); Roman Trekel (Wolfram); Marcel Reijans (Walther); Tom Fox (Biterolf); Florian Hoffmann (Heinrich der Schreiber); Andreas Hörl (Reinmar von Zweter); Waltraud Meier (Venus); Camilla Nylund (Elisabeth)

Deutsches Symphonie-Orchester Berlin o.l.v. Philippe Jordan
Regie: Nikolaus Lehnhoff. Decors: Raimund Bauer. Kostuums: Andrea Schmidt-Futterer. Choreografie: Amir Hosseinpour & Jonathan Lunn
Videoregie: Patrick Buttman.

Opname : Baden-Baden, Festspielhaus, juli 2008
ARTHAUS MUSIK DVD 101 351

door Jos Hermans

Andreas Mölich-Zebhauser, de intendant van het Festspielhaus van Baden-Baden, heeft er nooit een geheim van gemaakt dat hij Bayreuth zo nu en dan op eigen terrein wil verslaan. Zo ging de première van deze Tannhäuser afgelopen zomer op exact hetzelfde ogenblik van start als de Festspiele in Bayreuth en was de productie bevolkt met door Bayreuth afgestoten solisten als Waltraud Meier en met een regisseur die door zijn affiliatie met Wieland Wagner nooit aan de bak is gekomen in het Bayreuth van Wolfgang Wagner. Met de weg die de Wagner-clan inmiddels in Bayreuth is ingeslagen zal het voor Mölich-Zebhauser niet eens zo moeilijk zijn om deze zangwedstijd tussen Saksen en het Zwarte Woud regelmatig in zijn voordeel te beslechten. *“Es steht eins zu eins zwischen Bayreuth und Baden-Baden”*, zo vatte Mölich-Zebhauser het samen, champagnefluit zegebewust in de hand want geen enkel zitje was onbezet gebleven. Hoe de beide festivals mekaar vliegen zullen afvangen wanneer ze straks beiden in de arena zullen staan met een nieuwe Ring, valt met enige angstige spanning af te wachten.

Feit is dat Baden-Baden met deze Tannhäuser een cast heeft verzameld die vandaag moeilijk kan worden overtroffen en opnieuw bewezen heeft in staat te zijn om “culinaire” opera van de eerste orde te realiseren. Hoort u mij nu zeggen dat het productieteam rond Nikolaus Lehnhoff een bloedloos spektakel heeft afgeleverd? Ja en neen. Ruimten creëren waarin de toeschouwer zijn eigen associaties kan ontwikkelen, dat is wat Mölich-Zebhauser zich steeds voor zijn huis heeft gewenst eerder dan regisseurs met grote duidingsdrang. Terloops weze vermeld dat het Festspielhaus voor 100% door privé-kapitaal wordt gefinancierd. Logisch dus dat je in Baden-Baden geen uitwassen van het regietheater zal aantreffen, geen gewaagde experimenten maar soliede, smaakvolle producties, die niet zelden geofferd worden op het altaar van de visuele opulentie, vol gestouwd met zangtalent en dure kostuums. Een regisseur kan nauwelijks anders dan zich daartussen bewegen zoals een curator tussen de kunstwerken van een expositie. En zoals steeds weet Lehnhoff precies hoe hij de verschillende elementen van zijn expositie door een dramaturgisch steekhoudende context kan verbinden. Over de Wartburg kom je niks te weten, over het maatschappelijk conflict dat aan de basis ligt van het stuk evenmin. Dat betekent nog niet dat de personages in deze afgeborstelde productie geen profiel zouden hebben. Het tegendeel is

waar en het eindresultaat is bijzonder homogeen: elk personage zit in zijn rol, elke scène weet te overtuigen, enkele problematische passages niet te na gesproken. Met name het hele parcours dat Tannhäuser afdelt is ronduit fascinerend.

Centraal in het scènebeeld staat de wenteltrap van Raimund Bauer die naargelang de scène kan worden opgeleukt met 20.000 kleine lichtjes. Voor het bacchanaal heeft Amir Hosseinpour zijn choreografie inhoudelijke verschoven van het conventioneel erotische naar het mythische rond de figuur van Venus. Als hyperkinetische, sexloze larven leven zijn Amsterdamse dansers zich uit in deels grappige, deels cybernetisch aandoende bewegingen. Een zwarte stier wordt geofferd als metafoor voor Tannhäusers schuld, zo leren we uit het bijhorende interview. Het levert een zeer fysiek danstheater op met een frisse, hedendaagse toets. Zelden stond het afscheid tussen Tannhäuser en Venus in het eerste tafereel zo dicht bij een voorstudie tot de clash tussen de sexen van het tweede bedrijf van Parsifal. Waltraud Meier gooit haar hele ervaring als Kundry in de strijd. Het maakt haar Venus tot een klasse apart. Ze deconstrueert zichzelf vestimentair van mythische godin op een piëdestal tot een eenvoudige geliefde en dat oogt bijzonder fraai. Minder fraai zijn de veelvuldige registerovergangen die ze niet zonder kleerscheuren doorkomt. Om één of andere reden weet Lehnhoff in Robert Gambill altijd het beste naar boven te halen. Hij heeft de schamele, ongeschoren looks van een zwervende Odysseus. Blakend van zelfvertrouwen slaagt hij erin om telkens weer op de verkeerde plaats de verkeerde dingen te doen. Tijdens de zangwedstrijd toont hij zich bijzonder agressief, als een popzanger gooit hij zich in het wedstrijdgewoel. Andrea Schmidt-Futterer had het goede idee om Tannhäusers anarchistische instelling ook vestimentair zeer sterk in de verf te zetten en bedenkt hem met een zwarte mantel en de lederen broek van Jim Morrison terwijl ze de overige minnezangers laat hyperventileren in goudbrokaten edelkitsch kostuums. Doordat de versie van Wenen van 1875 wordt gebruikt is ook het wedstrijdelement sterker benadrukt, ondermeer door de extra tussenkomst van Walther von der Vogelweide die Wagner uit de versie van Dresden recupererde. De langst mogelijke zangwedstrijd is gelukkig ook één van de boeiendste die ik ooit zag. Wanneer hij vol zelfmedelijden uit Rome terugkeert, heeft deze Tannhäuser zijn zelfgenoegzaamheid nog steeds niet opgegeven. Als

een piëta sterft hij tenslotte in de armen van Wolfram. Voacaal staat Gambills veelzijdige tenor onder druk in alle heikele passages, vooral die van het eerste bedrijf. Hoe zou het anders kunnen bij deze moordpartij? Maar gaandeweg slaagt hij erin te groeien en tenslotte een meer dan verdienstelijke Romerzählung af te leveren als hoogtepunt van een immer boeiend parcours. Zijn rolidentificatie is uitstekend en weet veel goed te maken.

Verschillender kunnen ze niet zijn: de Venus van Waltraud Meier en de Elisabeth van Camilla Nylund. Nylund is de "reine Jungfrau", meisjesachtig en zelfbewust tegelijk, het wezen van de liefde zelf. Op haar voordracht valt niets op af te dingen, de vormgeving van haar personage is klassiek maar sprookjesachtig mooi. Als observator van Tannhäusers verscheurdheid wordt Roman Trekel (Wolfram) door de camera op de voet gevolgd. De camera maakt hem tot een belangrijker personage dan we doorgaans gewoon zijn. Zijn fijne gelaatstreken verraden begrip, medeleven en jaloesheid. Voacaal kan hij zijn rol niet even succesvol invullen: het vibrato is erg kelig, zijn voordracht iets te nadrukkelijk en gekunsteld. Stephen Milling is inmiddels aan de grote carrière bezig. Voordracht en spel zijn onberispelijk. Benieuwd of zijn stem mettertijd zal winnen in de hoogte hetgeen een Wotan van formaat zou kunnen opleveren.

De uitstekende videoregie van Patrick Buttman valt reeds op tijdens de ouverture. Die wordt voortreffelijk in beeld gebracht met talloze camerastandpunten waaronder één met vogelperspectief dat af en toe een erg fraai resultaat oplevert. In deze visueel zeer verzorgde productie slaagt de camera er nauwelijks in om één beeld te schieten dat niet flatterend overkomt voor Meier, Gambill, Trekel, Milling, Nylund, Fox, iedereen zeg maar. De balans tussen solisten en het orkest is uitstekend. Waarom de herder met een wulpse blondine werd bezet in plaats van met een knaap is één van de minder goede ideeën van deze productie. Wat ook niet werkt is de "Einzug der Gäste", die onwaarschijnlijk fantasieloos geregisseerd is.

De muzikale basis van deze productie is de Weense versie van 1875 die Wagner zelf nog geleid heeft. Ze volgt de Parijse versie met de terug naar het Duits vertaalde tekst van Wagner zelf en alle door Wagner aangebrachte verbeteringen. Pas in 2003 werd deze versie compleet als partituur opgenomen in de Gesamtausgabe van Wagners werken. Naast het hoofdorkest zijn er nog twee onzichtbare Venusbergorkesten, extra slagwerk, twaalf hoorns voor het jachtgezelschap, zes trompetten voor de gasten op de Wartburg, een verviervoudiging van de harpen, een herdersschalmei en trombones alsmede verschillende klokken. Al met al bestaat het orkest in dat geval uit 145 musici, hetgeen de grootste door Wagner voorgeschreven orkestbezetting is. Aangezien dit Wagners laatste geautoriseerde versie is mag men verwachten dat deze in de toekomst meer en meer zal worden aangewend. Aan de basis van deze keuze ligt Hartmut Haenchen. Merkwaardig toch dat niet hij en het Nederlands Philharmonisch Orkest werd uitgenodigd om deze versie, die in co-productie met De Nederlandse Opera tot stand kwam, te leiden. Philippe Jordan is een jonge chef met maturiteit. Hij is niet in de laatste plaats bekend van zijn flamboyante Carmen in Glyndebourne. Die Zuiderse stijl probeert hij hier ook aan zijn manschappen van het Deutsches Symphonie-Orchester Berlin op te dringen. Terwijl Haenchen allicht een iets transparantere lezing zou hebben afgedwongen, drijft Jordan op zijn temperament. Onnodig te vermelden dat de uitstekende kopers een prominente rol spelen in het klankbeeld van deze versie. Voorlopig is dit de beste Tannhäuser op dvd.